

ZA PROFESOROM JÁNOM PODOLÁKOM (*17. 5. 1926, Dolná Súča – †15. 2. 2017, Bratislava)

*„... aj ovečiek stádo som už z paše zohnal,
čo bolo potrebné, všetko som vykonal.“*

Minulý rok sme si pripomenuli, pán profesor, Vašich okrúhlych 90 rokov, ktorých ste sa dožili v dobrej kondícii a ktoré boli príležitosťou pre viaceré laudatia i bilancovania Vášho života a vykonaného diela (viď. napr. SN 3/2016). A po niekoľkých mesiacoch, 15. februára 2017, Vás už nebeský pastier zavolať na inú cestu.

Patrili ste k tým, ktorí významne formovali tvár slovenskej etnológie v 2. polovici 20. storočia. Nielen svojimi odbornými textami, ale aj svojou organizačnou činnosťou – spolubudovaním Ústavu etnológie SAV, periodík, katedier v Bratislave a v Trnave, národopisnej spoločnosti, medzinárodnej komisie a študentských seminárov. V neposlednom rade ste tiež venovali veľa pozornosti príprave ďalších generácií etnologičiek a etnológov, Vašich (ako ste zvykli hovoriť) detí a vnúčat.

Zrejme aj preto, že ste mali rád našu krajinu, jej ľudí a ich prácu, stalo sa Vašou celoživotnou témou skúmanie základu obživy – tradičného poľnohospodárstva a osobitne pastierstva. Ale venovali ste sa aj ďalším oblastiam ľudovej materiálnej kultúry, tiež dejinám vedy, interetnickým vzťahom. Stáli ste, ako iniciátor a spoluautor, pri zrode významných prác syntetického charakteru reprezentujúcich slovenskú etnológiu doma i v zahraničí.

Vynikali ste cieľavedomosťou, pracovitosťou, a hoci ovenčený vedeckými titulmi, domácimi i medzinárodnými cenami a funk-

Ján Podolák. Foto: A. Mann, archív Ústavu etnológie SAV v Bratislave

ciami, nestratila sa z Vás srdečnosť a prajnosť v prístupe k ostatným ľuďom, zvlášť k študentom a kolegom. Mnohých ste výrazne ovplyvnili a viacerým ste sa zapísali do pamäte i do srdca. Stáli ste tiež na začiatku môjho pracovného života a boli ste vždy ochotný mi ponúknuť Váš pohár vína – ten reálny i ten s Vašimi skúsenosťami, príbehmi, radami a povzbudeniami. Pri spomienke na stretnutia s Vami, na Vás a Váš aktivitu i rokmi naplnený pozemský život môžem povedať iba: „Pán profesor, ďakujem!“

JURAJ JANTO,
*Katedra etnológie a muzeológie FiFUK
v Bratislave*

DOKONČENÉ DÍLO ETNOMUZIKOLOŽKY OLGY HRABALOVÉ (*28. 11. 1930 Milonice u Bučovic – †20. 1. 2017 Brno)

Na počátku roku se završil život a dílo české etnomuzikoložky PhDr. Olgy Hrabalové, rozené Kadlčíkové (28. 11. 1930 Milonice u Bučovic – 20. 1. 2017 Brno). Patří do československé éry dějin vědy i k dnešním perspektivám etnomuzikologie. Jako absolventka hudební vědy a národopisu na brněnské univerzitě pracovala Olga Hrabalová čtyřicet let v tehdejší Ústavu pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd v Brně (externě v letech 1949 – 1953, interní formou 1954 – 1989) a poté v penzi plynule pokračovala ve svém rozvinutém bádání a v odkazu Karla Vetterla téměř do konce života. Vědecký odkaz Olgy Hrabalové je obrazem rozvoje brněnské etnomuzikologické školy ve druhé polovině 20. století na akademické půdě, spolupráce v českých zemích, na Slovensku a na Ukrajině, je mostem dvou století i otevřenou perspektivou. Je také pěkným příkladem trvalého zájmu, kolegiality a důvěry v kontinuitu, s níž Olga předala domovskému brněnskému pracovišti Etnologického ústavu Akademie věd dva nové rozsáhlé katalogy, které tvořila celá léta po odchodu do důchodu, svěřila Janáčkovy rukopisy odborné péči Jarmily Procházkové, digitální kopii nedostupného rukopisného kancionálu do mé pozornosti apod. Olga Hrabalová patří k těm šťastným badatelům, jimž se podařilo dokončit dílo a svými počiny nabídnout další možnosti vývoje oboru. Je to zejména studium lidové písně, poučené jak ve středoevropském, tak také ve slavistickém diskursu, t.j. v metodice nosné pro komparační a kontextové směry etnomuzikologie v 21. století.

Odkaz Olgy Hrabalové spočívá v terénních výzkumech, v budování dokumentačních sbírek a katalogů a ve vědecké práci. Její trvalý zájem o lidovou píseň a spolupráce s Karlem Vetterlem přinesly originální plody v oblasti heuristické, analytické, klasifikační a katalogizační, ediční, a v neposlední řadě interpretační (výkladové). Je to zejména bádání o lidové písni a písňových

historických pramenech na Moravě a ve Slezsku, studium Janáčkových fonografických pramenů slovenské proveniencie, bádání o dětském folkloru, o dějinách folkloristiky a historii sběratelství lidových písní, hudební slavistika (dílčí bibliografie vyšla in *Ethnologia Europae centralis* 5, 2001, 75–77). Dílo vznikalo v podmínkách Československa a tak z hlediska kulturního prostoru zasahuje nejen Moravu a Slezsko, ale také Slovensko. Osobně si velmi cením množství terénních záznamů z Moravy a z východního Slovenska převážně skupinové povahy (např. rozsáhlé sběry z roku 1971), které Olga také transkribovala a ošetřila pro dokumentační sbírky. Zaznamenala i nové písně brněnských autorek nebo písňové reflexe neštěstí rakvických obětí rozvodněné Dyje v roce 1936. Metodicky pozoruhodná je studie tehdy 35leté Olgy Hrabalové o východomoravských a slovenských žatevních písních (Slovenský národopis XIII, 1965, s. 33–56), která motivovala vznik žánrové edice a monografie žatevních a dožínkových písní ve spolupráci s Ondřejem Demom (Bratislava 1969). Je to nadčasová ukázka spojení více metod v etnomuzikologii. Východiskem je kontextové studium folkloru, založené na vlastních sběrech písní v terénu a na původním historickém bádání o žatvě v archivech, další metody jsou funkčně strukturální a komparační povahy. Příznačná je práce se zdroji slovenské, ukrajinské, maďarské a německé proveniencie, k nimž vede zkoumaný materiál. Vedle edice žánrové povahy zpracovala Olga Hrabalová první kritickou edici pěti moravských tanců Leoše Janáčka pro Supraphon (Praha 1979, s manželem Františkem a Zdenkou Jelínkovou), edice dětského folkloru, regionální písňové edice severní Moravy (1987, ve spolupráci s Pavlem Klapilem), Podluží (1988, s kolektivem), Bučovicka a Slavkovska (1990); vrcholným opusem je dvojdílná edice Kyjovska a Žďánicka (1999). Hudebně slavistické podněty přináší překlad knihy Volodymyra Hošovského, který pořídili

manželé Olga a František Hrabalovi k českému vydání (U pramenů lidové hudby Slovanů, Praha 1976). Čerpat lze také z nezpracované rukopisné korespondence Hošovského s Karlem Vetterlem.

Osobnost Olgy Hrabalové mi imponovala od prvních setkání na půdě tehdejšího Ústavu pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd (dnes Etnologického ústavu AV České republiky), kde jsem ji roku 1978 poznala jako spolupracovnici Karla Vetterla a brněnských kolegů. Zaujetí Olgy pro věc a samozřejmost dlouhodobé práce, která vydá plody až s větším odstupem času, byly impozantní. V době, která příliš necenila a ve vědeckých plánech nepreferovala strukturální analýzy, pokračoval Vetterlův program katalogizace lidové písně z Moravy a Slezska také její péčí a ve spolupráci s dalšími pracovníky ústavu. Měla jsem možnost se s ním seznamovat, když mě Olga Hrabalová zaměstnala jako pomocnici při rozpisu písňových motivů pro incipitový katalog. Na první pohled nekonečné dílo vypisování motivů tisíců písňových jednotek se Olze podařilo završit. Nezůstalo jen incipitovým katalogem písňových variant, který sdružuje písňové typy podle textových hledisek, obohacený motivickými registry. Na tomto základu vytvořila a dokončila ještě dva další katalogy, z nichž čerpají vedle etnomuzikologů také např. etnolingvisté: samostatný katalog motivů, druhý je katalog významových jednotek a potulných slok. V dokumentačních fondech brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV jsou tak badatelům k dispozici čtyři katalogy: tři z nich textové povahy a hudební katalog písňových met-

Olga Hrabalová. Foto: Fondy a sbírky EÚ AV ČR, v.v.i.

rorytmických forem. Olga Hrabalová podobně završila také publikační dílo, započaté Karlem Vetterlem: připravila do tisku jeho heuristiku a edici tzv. guberniální sbírky písní z Moravy a Slezska (1994) a rozsáhlé dílo o nápěvech lidových písní, postavené na metrorrytmickém a tektonickém principu typologie (2003).

Nezbývá než poděkovat v tiché vzpomínce a účtá a pokus rozvíjet dál kontinuitu oboru, v jehož smyslu pro evropskou vědu a kulturu věříme.

VĚRA FROLCOVÁ,
*Etnologický ústav AV České republiky,
v. v. i., pracoviště Brno*

Prof. VIERA FEGLOVÁ, CSc. – PRIATEĽSKÝ A KOLEGIÁLNY PRÍHOVOR K 70. VÝROČIU NARODENIA (*21. 12. 1946)

Počas príjemne strávených chvíľ s kolegynou a dlhoročnou priateľkou Vierkou Feglovou na poslednom folklórnom festivale „Koliesko“ v Kokave nad Rimavicou som pri spomínaní spozornela, pretože od náš-

ho zoznámenia – na chodbe pred dverami prijímacej komisie na odbor národopis Filozofickej fakulty UK v júni 1966 – uplynulo už viac ako päť decénií, čo však súčasne avizovalo aj aktuálny medzník v jej živote –

významné životné jubileum – 70. narodeniny.

Spomínanie motivovalo aj môj príhovor pri tejto príležitosti. Stretávajúc Vierku počas toľkých rokov – síce nie so striktnou pravdivosťou, ale vždy, keď to pre nás bolo a je možné – som si neuviedomovala, ako čas rýchlo beží... Vždy sme mali naporúdzi tému, ktorá nás zaujala. Po ukončení štúdia v počtom skromnom ročníku čisto „dámskej zostavy“ na odbore národopis, už samostatnej Katedry etnografie a folkloristiky, naše študentské priateľské kontakty pretrvali až do súčasnosti. Krátko po promócií stáli v stredobode rozhovorov, už ako mamičiek, naši „drobcovia“, varenie a recepty, no nikdy neostalo bokom ani aktuálne dianie súvisiace s národopisom. Azda aj preto, že naďalej pretrvávali úzke kontakty s našimi staršími kolegami, ktoré sme si odniesli zo študentských lavíc, spoločných terénnych výskumov na Zamagurí, na Liptove, v obciach zátopovej oblasti na hornej Ciroche, či muzeálnej praxe v Čičmanoch a v Etnografickom múzeu v Martine. A popri tom sme stihli nielen relaxovať, ale aj utužovať vzájomné vzťahy vo voľnom rozhovore – akože inak – pri kávičke, cigaretke, a nezriedka aj pohárikú vína v krčmičke. Dodnes mi v pamäti utkvél „rituálny“ aperitív, ktorý sme si dopriali po úspešnom zdolaní skúšok v „detišovanom centre komunikácie“ niekoľkých generácií študentov Filozofickej a Právnickej fakulty UK – v kaviarni hotela Krym.

Priateľstvo sa prehlbovalo nielen počas povinnej študentskej praxe, ale často aj pri dobrovoľných terénnych výskumoch, ktoré sa ponúkali od Slovenskej národopisnej spoločnosti. Z týchto podujatí sme si odnášali bohaté skúsenosti z terénnej práce, dávnejšie ešte rukou zapisovaného materiálu, neskôr na magnetofónových pásoch zaznamenaných rozhovorov, neraz fonetickou transkripciou miestneho nárečia. To všetko sme neskôr zúročili v praxi. So záujmom sme sa zúčastňovali tematických prednášok našich starších kolegov, obhajob dizertačných prác, ktoré nás zaujali novými prístupmi na riešenie jednotlivých tém, ale súčasne sme ich pociťovali aj ako prejav kolegiality.

Prof. Feglová nastúpila na svoju odbornú dráhu v Národopisnom ústave SAV, kde ukončila a obhájila dizertačnú prácu tema-

ticky nadväzujúcu na diplomovú prácu k problematike duchovnej kultúry, ktorá sa vinie ako niť v jej výskume a publikačnej činnosti až do súčasnosti. Patrí tiež ku generácii, ktorej sa dostala možnosť pracovať na príprave a realizácii *Etnografického atlasu Slovenska*, a to ako členka autorského kolektívu pod vedením dr. S. Kovačevičovej, poverená spracovaním kapitoly o duchovnej kultúre. Práca na tomto diele trvala takmer dve desaťročia a bola takpovediac „metodologickou univerzitou“, počnúc spracovaním získaných výskumných dát jednotným výskumným dotazníkom, cez prácu nad prvými mapami, po riešenie finálneho spracovania v spolupráci s Ústavom geodézie a kartografie (1990). Ako externá spolupracovníčka atlasu som sa zúčastňovala na nespočetných pracovných stretnutiach, kde okrem konštruktívnej, často i tvrdej diskusie vládla zároveň aj úcta k tomuto kolektívnemu dielu a nechýbali ani chvíle uvoľnenia v príjemnej atmosfére početného kolektívu EAS, ktorého spolupracovníkmi boli etnografi a folkloristi z viacerých inštitúcií, ba i generácií. Vďaka zhromaždeným údajom sa zakrátko pristúpilo ku koncipovaniu dvojzväzkovej *Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska* (1995), v ktorom bola V. Feglová poverená spracovaním hesiel z jej dlhoročnej témy duchovnej kultúry, obradovej kultúry. Sústavný záujem o túto problematiku obohatený novými prístupmi dokumentujú početné štúdie, referáty (doma a v zahraničí). Tieto poznatky zúročila vo viacerých syntetizujúcich prácach, ako napr. v kapitole *Kalendárne obyčaje* a v spoluautorstve s K. Jakubíkovou v kapitole – *Rodinné obyčaje v syntéze Slovensko – Európske kontexty ľudovej kultúry* (ed. R. Stoličná, 2000).

Osobitnú a dlhodobejšiu pozornosť venovala jubilantka aj problematike urbánnej etnológie, ktorá do bádania slovenskej etnológie vstúpila v 70. rokoch 20. storočia vďaka iniciatíve dr. P. Salnera. V spoluautorstve s ním publikovala početné odborné príspevky vychádzajúce z údajov o medzivojnovom období a neskôr aj súčasnosti Bratislavy. Okrem autorskej participácie dvoch kapitol v publikácii *Taká bola Bratislava* (P. Salner a kolektív, 1991), pokračovala vo svojej dlhodobej téme urbánnej etnológie otvorením nových pohľadov na mesto, riešením otázok

rituálnej kultúry v procese urbanizácie mesta, etnickej, konfesionálnej a socioprofesijnej diferenciacie urbánneho spoločenstva. Popri rodnej Bratislave upriamila pozornosť aj na mesto Nitra, kde vedecky a pedagogicky pôsobila na Katedre etnológie a folkloristiky a ktorú v r. 1999 – 2006 aj viedla. Vo svojich príspevkoch reagovala aj na podnety získané výskumom vo vzťahu ku komunitnému životu, sociálnej a profesijnej diferenciacii obyvateľov mesta. Okrem uvedených výskumných problémov venovala pozornosť aj aktuálnym problémom spoločenskovedného bádania v kontexte etnológie, sociológie a sociálnych vied, interdisciplinárne orientovaného tímu so sociológmi, sociálnymi vedcami, politológmi, ktoré sa zameriavali na otázky komunikácie, regionálnych aktivít, lokálnych stratégií, ako aj na vplyv socio-ekonomických zmien na zmeny regiónu na príklade Bratislavy. V centre záujmu jubilanky stáli aj novšie otázky etnologického výskumu k téme rodových štúdií, obycájí v kontexte rodinných a sociálnych vzťahov. Ocenenie (1. cena SNS, 1993) získala za publikovanú štúdiu *Priestor ako antropologický fenomén*, ktorá patrila k dovtedy nespracovaným problémom. V tematicky široko rozvetvenom záujme jubilanky má však miesto aj publikačne sprístupnený vzácny dokumentačný materiál *Pramene k tradičnej duchovnej kultúre – obrady, zvyky, povere* (1995), ktorý spracovala v spoluautorstve s manželom, prof. M. Leščákom.

Na základe výsledkov na poli národopisu, vo vedecko-výskumnej práci, v oblasti vedecko-organizačnej činnosti predovšetkým jej pôsobenia v SAV, neskôr v pozícii vedúcej katedry na dvoch vysokoškolských etnologických pracoviskách: v Nitre na Katedre etnografie a folkloristiky a od r. 2009 na Fakulte sociálnych a ekonomických vied Univerzity Komenského v Ústave sociálnej antropológie, získala v odbornej societe spoločenských vied úctu a dôveru, ktorá znamenala pre prof. Feglovú neustále nové výzvy a na tie erudovane reagovala. Od roku 2003 pôsobí ako členka Pracovnej skupiny Akreditačnej komisie poradného orgánu Vlády Slovenskej republiky pre oblasť historických vied a etnológiu a je aj členkou dôležitej verejnoprávnej inštitúcie zabezpečujúcej podporu umeleckých aktivít, kultúry

Viera Feglová. Foto: Archív Ústavu etnológie SAV v Bratislave

a kreatívneho priemyslu – Fondu na podporu umenia. Pri príležitosti takého významného životného jubilea, gennepovsky nazvaného „les rites de passage“ – by sa patrilo pripojiť úplný a dlhý zoznam aktivít, členstva v odborných grémiách, či komisiách a vedeckých radách na pôde vysokých škôl, kde Vierka Feglová v posledných rokoch pôsobila a naďalej pôsobí. Skôr sa však núka konštatovanie a vyslovenie obdivu k schopnostiam a vitalite, vďaka ktorým úspešne „čelí“ vykonávaniu toľkých aktivít. Zaiste mi jej kolegovia a priatelia dajú za pravdu, že to je vďaka „feglovskému“ elánu, ktorý dostala do vienka v rodinnom prostredí, ako aj schopnosť nekompromisne, avšak s dávkou noblesy formulovať často aj nie vždy pozitívne skutočnosti a názory. A to nielen pri obhajobách, oficiálnych odborných podujatiach, ale aj voči priateľom a kolegom. Súčasť jej odborných kvalít vyjadruje aj často deklarovaný postoj k rôznorodaj tematickej špecifike etnografického štúdia, čím mám na mysli rovnocenné zohľadňovanie javov materiálnej, symbolickej a umeleckej kultúry.

Napokon jej životné krédo formovali aj viaceré povahové črty, ako jej priateľský a kolegiálny vzťah, aj ku študentom, pracovitost, ktorá sa snúbi s nadšením a zápalom

pre odbor, ktorému sa plnou vervou venuje od študentských rokov. Dávnejšie sa pri jednom rozhovore vyjadrila: „nebola by som verila, že ma tak zaujme národopis!“. V neposlednom rade jej energia má oporu v láske k prírode, rastlinkám, psíkom a mačičkám, v dlhých prechádzkach za hríbami v chotári svojej chalupy na Húškach, kde už roky čerpá nové sily, aby ich potom rada odovzdávala, predovšetkým v kruhu svojej rodiny. Ako dlhoročná priateľka viem, že z tohto veľkého priehrštia energie sa ujde aj priateľom, kolegom a dlhé roky aj vo vzťahu ku študentom. Mnohí ju poznáme aj vo chvíľach, ako sa úprimne teší úspechom študentov a mladších spolupracovníkov. Dovolím si pri tejto príležitosti vyjadriť osobnú vďaku za spoločné návštevy zaujímavých filmov a podujatí a za inšpiráciu odporúčaných kníh, ktoré sa končia zaujímavým rozhovorom a podnetnou výmenou názorov.

V mene všetkých, milá Vierka, Ti želim, aby sa Ti naďalej ponúkali podnety a príležitosti na akumulovanie síl, želim Ti zdravie a pozitívne motivácie uchovať a zároveň zdieľať Tvoju obdivuhodnú rovnováhu s Tvojimi blízkymi a priateľmi aj v ďalších rokoch života.

MAGDALÉNA PARÍKOVÁ,
Katedra etnológie a folkloristiky FiF UKF
v Nitre

VÝBEROVÁ BIBLIOGRAFIA ZA ROKY 2006 – 2016

Feglová, Viera: Rituál – komunita – identita. In: *Civilizačno-kultúrne procesy v transformujúcej sa spoločnosti*. Prolegomena. Nitra 2006, s. 125 – 131.

Feglová, Viera: Je dar mŕtvym darom? In: *Dary a obdarovaní*. Studie Slováckeho muzea 12/2007 (Ed. Ludmila Tarcalová). Slovácké muzeum v Uherském Hradišti 2007, s. 93 – 97.

Feglová, Viera: Calendar customs. In: *Slovakia – European Contexts of The Folk Culture*. (Ed. Rastislava Stoličná), Veda 2007, s. 190 – 214; 2 doplnené vydanie.

Feglová, Viera – Jakubíková, Kornélia: *Family Customs*. In: *Slovakia – European Context of The Folk Culture*. (Ed. Rastislava Stoličná). Veda 2007, s. 215 – 237; 2. doplnené vydanie.

Feglová, Viera: *Šťastie, zdravie, pokoj svätý alebo Vianoce na Slovensku*. Národné osvetové centrum 2008, 84 s. ISBN 978-80-88973-48-5.

Feglová, Viera.: Tradycijne zwyczaje „chodzenia z/po...“ w procesie transformacji społecznej i obyczajowej na przełomie XX a XXI wieku. In: *Sztuka życia, zasady dobrego zachowania, etykieta. O zmienności obyczaju w kulturze*. *Stromata anthropologica* 4. Opole 2008, s. 145 – 151.

Feglová, Viera.: *Obraz spoločnosti za 1. ČSR v Bratislave*. *Folia Ethnographica* 42, Acta Musei Moraviae, Stientiae sociales XCIII 2008, s. 115 – 121.

Feglová, Viera.: Dieťa v rodine, skupine, spoločnosti. In: *Narodenie, detstvo, mladosť v tradičnej kultúre Slovenska*. Edícia Múzea a etniká. SNM Martin 2010, s. 8 – 19.

KONFERENCIA ŽIDOVSKÉ KULTÚRNE DEDIČSTVO NA SLOVENSKU (7. november 2016, Žilina)

Druhý ročník konferencie *Židovské kultúrne dedičstvo na Slovensku* zorganizoval Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR v priestoroch obnovovanej neologickej synagógy v Žiline.

Termín podujatia nebol zvolený náhodne, ale mal symbolický význam. Pripomína

udalosti známe ako Krišťáľová noc. Dňa 9. novembra 1938 sa v Nemecku a v niektorých susedných krajinách odohral organizovaný útok proti synagógam, obchodom, ale aj iným majetkom židovských obyvateľov.

Po otváracích príhovoroch (predseda ÚZŽNO Igor Rintel, predseda miestnej ŽNO

Pavel Frankl, nórska veľvyslankyňa Inga Magistad, rabín Josh Ashrens z Zürichu a v diskusii aj veľvyslanec SRN Joachim Bleicker) pokračovalo podujatie naďalej v slávnostnom duchu. V úvodnom bloku najskôr Jana Švantnerová predstavila život a dielo Eugena Bárkányu, ktorý sa od dvadsiatych rokov 20. storočia až do smrti v roku 1967 systematicky staral o zachovanie židovského kultúrneho dedičstva. Následne Igor Rintel prvý raz odovzdal nové vyznamenania: Plaketu Eugena Bárkányu prevzali Jaroslav Buchta za dlhodobú starostlivosť o zdevastovaný židovský cintorín vo Varíne a Lucia Mihóková z Mestského kultúrneho strediska Sabinov za dlhodobé systematické úsilie o zachovanie histórie židovskej komunity a udržanie spomienky na deportovaných židovských spoluobčanov. Cenu Eugena Bárkányu komisia udelila Mestu Lučenec a pamiatkarke Andrei Moravčíkovej za zvládnutie odborne a finančne náročnej rekonštrukcie synagógy v Lučenci. Slávnostnú časť podujatia uzavrela A. Moravčíková, ktorá prítomným priblížila postup záchranných prác.

Ďalšie dva bloky, ktoré moderoval iniciátor konferencie Maroš Borský, mali pracovný charakter. V bloku Perspektívy obnovy židovských pamiatok najskôr Tomáš Lupták informoval o postupoch, ktoré zvolil pri reštaurovaní interiéru trenčianskej synagógy. Berta Jasečková predstavila súčasné kultúrne využitie rekonštruovanej synagógy v Leviciach. V záverečnom príspevku Miroslav Potančok oboznámil prítomných s procesom premeny zdevastovanej synagógy v Banskej Štiavnici na súčasť moderného pivovaru.

Otázka, do akej miery je adekvátne takéto využívanie niekdajšieho náboženského priestoru, vyvolala názorovú polemiku.

Popoludňajšiu časť konferencie otvoril blok Židovské kultúrne dedičstvo Žilinského kraja. Predseda ŽNO Žilina Pavel Frankl informoval o objektoch, ktoré sú v majetku tejto obce (a problémoch ich rekonštrukcie a využívania). Michal Filek sa zaoberal priebehom záchrany synagógy v Bytči a požiadal prítomných o podporu tohto projektu. S ohlasom sa stretol príspevok Miloša Dudáša, venovaný zaniknutej drevenej synagóge vo Veličnej.

Ako záver podujatia organizátori zvolili diskusiu na tému Židovské pamiatky z hľadiska metodiky pamiatkovej starostlivosti. Spolu s moderátorom Petrom Marákom vystúpili Miloš Dudáš, Pavel Frankl, Peter Glos, Pavol Ižvolt a Vladimír Majtán. Početné, neraz polemické reakcie publika svedčia, že táto problematika oslovuje nielen odbornú verejnosť, ale (možno ešte viac) ľudí, ktorí pamiatky spravujú a opravujú.

Druhý ročník konferencie *Židovské kultúrne dedičstvo na Slovensku* potvrdil, že táto problematika je zaujímavá nielen pre úzku vrstvu zainteresovaných, ale oslovuje aj laickú verejnosť. Už teraz sa možno tešiť na tretí ročník tohto podujatia. Uskutoční sa začiatkom novembra 2017 a pripomenie verejnosti 50. výročie smrti Eugena Bárkányu. Konferencia sa preto sa bude konať v Prešove, teda v meste, kde E. Bárkány strávil dôležité obdobie svojho života.

PETER SALNER,

Ústav etnológie SAV v Bratislave

ÚSTAV ETNOLÓGIE SAV VYHODNOTENÝ AKO JEDNO Z NAJLEPŠÍCH VEDECKÝCH PRACOVÍSK NA SLOVENSKU

Uznesením Predsedníctva SAV č. 1212.C zo dňa 9. februára 2017 podľa Zásad pravidielného hodnotenia organizácií SAV (2012 – 2015) bol na základe hodnotenia Medzinárodného panelu hodnotiteľov a hodnotiaceho protokolu meta-panelu Ústav etnológie SAV zaradený do kategórie A.

Pracovisku týmto hodnotením prislúcha nasledujúca charakterizácia: „Výskum patrí k medzinárodnej špičke v európskom kontexte. Organizácia preukázala významné príspevky v danej oblasti a dosiahla medzinárodné uznanie v Európe.“ („The research is internationally leading within the Euro-

pean context. The institute has demonstrated important contributions to the field and is considered an international player in Europe“).

Z celkového počtu 57 organizácií SAV boli sumárne dve organizácie zaradené do kategórie A „medzinárodná špička“ – Ústav etnológie SAV a Ústav polymérov SAV. Distribúcia ostatných kategórií B+ „vynikajúce výsledky výskumu viditeľné na medzinárodnej úrovni“ (9 organizácií) a B „hodnotné výsledky výskumu viditeľné na európskej úrovni“ (21 organizácií) preukázala, že SAV je nielen vrcholná výskumná inštitúcia na domácej pôde, ale patrí k významným európskym vedeckým inštitúciám.

Na základe hodnotenia Medzinárodného panelu hodnotiteľov organizácií spoločenských a humanitných vied bola z celkového počtu 20 organizácií v rámci 3. OV SAV jedna organizácia zaradená do kategórie A, tri organizácie zaradené do kategórie B+ a sedem organizácií do kategórie B.

Prvé medzinárodné hodnotenie SAV ukázalo, že väčšina ústavov SAV patrí k významným a viditeľným hráčom európskej vedy a že kvalita jednotlivých oddelení SAV je v tomto smere vyvážená. Hodnotenie našej organizácie v kategórii medzinárodnej špičky nás veľmi teší, považujeme ho za ocenenie našej kolektívnej snahy. Protokol meta-panelu je pre nás dôležitým dokumentom pri smerovaní a zefektívnení našej výskumnej stratégie v nastávajúcom období.

Medzinárodní experti vo svojom hodnotení vyzdvihli efektívny manažment, špičkové fungovanie v rámci európskych sietí (nielen v pozícii partnera, ale aj lídra), excelentný národný i nadnárodný výskum, publikačnú víziu a vyváženú skladbu publi-

kačných výstupov, cieľenú proaktivitu a úspešnosť pri získavaní medzinárodných projektov, vyváženú vekovú, rodovú i kvalifikačnú skladbu pracovného kolektívu, personálnu politiku zameranú na stabilizovanie kvalitných postdocov a kontinuálnu výchovu a školenie PhD študentov v odbore etnológia. Experti tiež ocenili mimoriadny sociálny dopad našich vedeckých aktivít, prepájanie s decíznou sférou a tretím sektorom a náš dôraz na disemináciu a popularizáciu zistení základného výskumu.

Vzhľadom na mimoriadne posilnenie línie výskumu súčasnej spoločnosti odporučili zmenu názvu organizácie na Ústav etnológie a sociálnej antropológie. Z ďalších odporúčaní vyplynula potreba vypracovania plánu intenzívnejšej kooperácie s renomovanými zahraničnými vydavateľstvami a ešte výraznejšia zmena balansu našich výstupov v prospech medzinárodných. Meta-panel tiež využil svoju kompetenciu adresovať odporúčania nielen jednotlivým organizáciám SAV, ale aj vládnej sfére a konkrétnym ministerstvám. Jedno z odporúčaní smerovalo do intenzívnejšej podpory ako SAV, tak aj Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu, otvoriť špičkovým pracoviskám cestu do európskych infraštruktúr v rámci tzv. národných Roadmap ESFRI. V prípade zapojenia Slovenska do jestvujúcich európskych infraštruktúr v oblasti SSH by sa Ústav etnológie SAV spolu s ostatnými akademickými i mimoakademickými pracoviskami mohol zapojiť do európskych sietí ako DARIAH a EUROPEANA.

TATIANA PODOLINSKÁ,
Ústav etnológie SAV v Bratislave

BOŽENA FILOVÁ ZÍSKALA OD SAV MEDAILU ZA PODPORU VEDY

Vedecká rada SAV udelila začiatkom roku 2017 Medailu za podporu vedy našej bývalej kolegyni, etnologicke PhDr. Božene Filovej, CSc., mimoriadnej osobnosti slovenskej etnológie v druhej polovici 20. storočia, bývalej riaditeľke Národopisného ústavu SAV (dnes Ústav etnológie SAV) a dlhoročnej šéfredaktorke vedeckého časopisu Slovenský národopis (1960 – 1990).

Toto vysoké ocenenie prevzali jej potomkovia – syn Jozef Filo a dcéra Jana Drábeková – 23. februára 2017 počas slávnostného aktu v sídle Predsedníctva SAV na Štefánikovej ulici z rúk predsedu SAV prof. RNDr. Pavla Šajgalíka, DrSc. a podpredsedu pre 3. oddelenie vied prof. PhDr. Emila Višňovského, CSc. Okrem nich boli svedkami tejto udalosti aj súčasná riaditeľka Ústavu etnológie SAV (ÚEt SAV) Mgr. Tatiana Podolinská, PhD., predsedníčka Vedeckej rady ÚEt SAV PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc. a PhDr. Juraj Zajonc, CSc.

V laudáciu pri odovzdávaní medaily okrem iného zaznelo, že Ústav etnológie SAV považuje Boženu Filovú (rodenú Barabášovú) za jednu z najvýznamnejších osobností etnológie na Slovensku i v strednej Európe. Ako dlhoročná riaditeľka pracoviska a vedecká osobnosť sa B. Filová zaslúžila o vybudovanie Národopisného ústavu SAV (NÚ SAV), celoštátneho i medzinárodného významného pracoviska základného výskumu, vytvorila koncepčné i organizačné podmienky pre najvýznamnejšie projekty slovenského národopisu/etnológie a svojimi

vedeckými prácami podstatným spôsobom rozvila etnologický výskum.

Od roku 1958, keď nastúpila do funkcie riaditeľky NÚ SAV, ktorú vykonávala do februára 1989, iniciovala a podieľala sa na najväčších dlhodobých projektoch etnologickej vedy na Slovensku v druhej polovici 20. storočia. Patril k nim *Etnografický atlas Slovenska* (1990), ktorý získal veľký odborný ohlas doma i v zahraničí. Vytvorila finančné, organizačné a personálne podmienky aj pre ďalší veľký projekt s názvom *Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska* (I. a II. diel, 1995), ktorý bola ocenený Medzinárodnou cenou etnologických a antropologických štúdií G. Pitré – S. Marino v roku 1996 v Palerme a ďalšími národnými cenami. Vďaka svojej vedeckej erudícii a autorite sa B. Filová v rokoch 1970 – 1990 stala hlavnou koordinátorkou a NÚ SAV hlavným pracoviskom Štátneho plánu základného výskumu v odbore národopis v ČSSR. V tom období sa pod jej vedením rozvinul najmä výskum súčasných premien každodennej kultúry a spôsobu života obyvateľstva v rurálnom a od 80. rokov aj v urbánnom prostredí.

Spolu s celou národopisno-etnologicko-antropologickou vedeckou obcou sme presvedčení, že toto ocenenie, ktoré B. Filovej odovzdalo vedenie SAV pri príležitosti jej vlnajšieho životného jubilea, je v tých najsprávnejších rukách.¹

VLADIMÍR POTANČOK,
Ústav etnológie SAV v Bratislave

¹ Viac sa o vedeckom, ale aj ľudskom odkaze Boženy Filovej môžete dozvedieť v rubrike *Vyhradené pre* v SN3/2016, ročník 63, s. 375-384, ako aj v rozhovore L. Voľanskej s B. Filovou v aktuálnom čísle SN1/2017, ročník 64, s. 77-85.

Zo zápisu do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. Ukážka paličkovanania tylovej čipky z Myjavskej pahorkatiny. Foto: Mišo Veselský, 2017

Zo zápisu do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska. Vajnorský ornament na tradičnom odevu. Foto: Mišo Veselský, 2017

Paličkovaná tylová čipka z Myjavskej pahorkatiny. Foto: Mišo Veselský, 2017

Vajnorský ornament. Foto: Mišo Veselský, 2017

TYLOVÁ PALIČKOVANÁ ČIPKA MYJAVSKEJ PAHORKATINY A VAJNORSKÝ ORNAMENT SA DOSTALI DO REPREZENTATÍVNEHO ZOZNAMU NEHMOTNÉHO KULTÚRNEHO DEDIČSTVA SLOVENSKA

Tylová paličkovaná čipka Myjavskej pahorkatiny a Vajnorský ornament boli dňa 2. februára 2017 slávnostne zapísané do *Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska*. Podujatie zorganizovalo Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru pri SĽUK-u v spolupráci s Ministerstvom kultúry SR. Zástupcovia predkladateľov úspešných nominácií rúk ministra kultúry Mareka Maďariča prevzali certifikáty o zápise.

Súčasnou podujatia bolo, okrem vyhláse-

nia nových prvkov, i slávnostné pripomenutie úspešného zápisu prvej medzinárodnej česko-slovenskej nominácie pod názvom „Bábkarstvo na Slovensku a v Česku“ do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva UNESCO, kam bolo zapísané v decembri 2016 na 11. zasadnutí Medzivládneho výboru pre ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO v Addis Abebe, v Etiópii.¹

Paličkovaná tylová čipka z oblasti Myjav-

¹ O tomto zápise sme informovali v anglickom vydaní Slovenského národopisu/Slovak Ethnology v článku Juraja Hamara s názvom *Puppetry in Slovakia and Czechia Now Inscribed on the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity*, SN4/2016, ročník 64, s. 552-554.

skej pahorkatiny patrí spomedzi mnohých druhov paličkovanej čipky, ktoré sa na území Slovenska rozvíjali a rozvíjajú až do súčasnosti, k unikátom. Jej krehkosť a vzdušnosť sa dosahuje pletením z jemnej bielej priadze na tylovej sieti pomocou množstva paličiek. Centrom prvotného výskytu bola obec Krajné, kde sa tento druh čipky udomácnil od 80. rokov 19. storočia. Tylová čipka si v tejto oblasti zachovala znaky belgickej tylovej čipky, s ktorou je vývojovo spätá.

Oblúba bielej tylovej čipky v okolí Myjavy súvisí s tradíciami miestneho odevného štýlu, v ktorom sa uplatňujú vzdušné, krehké, biele látky. Pozoruhodná je plynulosť transmisie, ktorou sa znalosti, zručnosti i použitie tylovej čipky na odevných a interiérových textíliách prenášajú z generácie na generáciu až do súčasnosti. Skutočnosť, ako sa tento druh čipky stal typickou súčasťou ľudového odevu a liturgického textilu, ako sa s ním, ako s prvkom vlastného kultúrneho dedičstva, identifikujú súčasní obyvatelia myjavského regiónu a ako si ho cenia, sa odráža v širokej škále aktivít. Tie sú podporené obliekaním sa do kroja pri spoločne zdieľaných sviatočných a obradových podujatiach.

Druhým novozapísaným prvkom je vajnoroký ornament. Z bohatstva ornamentálnych štýlov, ktoré sa na území Slovenska rozvinuli v priebehu 19. a prvej polovice 20. storočia, patrí tento ornament k jedným z najvýraznejších. Vo Vajnorochoch a dedinách v blízkom okolí Bratislavy poznačil dekór výšiviek, kraslíc, zviditeľnil sa v interiérovej nástennej maľbe. Zásľuhu na jeho rozvoji mali miestne predkresľovačky vzorov – *písárky*, ktoré boli zároveň autorkami výšiviek a malieb. Vo Vajnorochoch bola ich najtvorivej-

šou predstaviteľkou Katarína Brúderová (1882 – 1964). Tá posunula lokálny ornamentálny štýl založený na princípe rytmického opakovania jemne kreslených hustých rastlinných zostáv do naturálnejších polôh bližších prírode a náboženskej symbolike.

Niž tradovania dekoratívnej tradície vajnorokého ornamentu nebola vo Vajnorochoch nikdy prerušená. Podnes ju aktívne udržiavajú a rozvíjajú tvorcovia vo výšivkách, na krasliciach, maľbách na stenách domov, či na úžitkových predmetoch. Svoj obdiv k nej prejavujú obyvatelia Vajnôr v obliekaní sa do kroja pri sviatočných príležitostiach. Do uchovávaní a formovania tradície sa zanietene vkladajú aj miestne inštitúcie – občianske združenia a množstvo ďalších subjektov a ľudí, ktorí sa snažia udržiavať a vzbudzovať záujem o vajnoroký ornament najmä u mladej generácie s cieľom zaistiť mu tak perspektívu udržateľného rozvoja aj v budúcnosti.

Zápis prvkov do národného zoznamu (*Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska*) je základnou podmienkou pre uchádzanie sa o zápis do *Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva* (UNESCO). Hlavným realizátorom tvorby *Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska* a *Zoznamu najlepších spôsobov ochrany nehmotného kultúrneho dedičstva na Slovensku* je Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru, odborné pracovisko SEUK-u, na ktorého pôde sa slávnostný zápis odohral.

EVA RYŠAVÁ,
Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru
pri SEUK-u

Vajnorský ornament. Foto: Mišo Veselský, 2017